

a hozzáértő mérnökök véleménye a mérvadó, hiszen ők sem szólnak abba bele, hogy milyen színvonalat csináljanak a színészek. Nehezen álltam meg, hogy akár fegyelmetlenül közbekiabálásként — ilyenre is volt példa — meg ne jegyezzem: azt ki-ké maga dönti el, elmegy-e színházba vagy otthagyja-e a neki nem tetsző előadást, de a Duna mentén élőknek egyik lehetőség sem adatott meg. Az ülésen szintén részt vevő elnökünk biztatására annyit azért elmondtam, hogy az egész létesítmény földrengésveszélyeztetettsége még ma sem tisztázott, bár erre vonatkozó nemzetközi ajánlások léteznek. Miután kérésként hangzott el, hogy a résztvevők javaslataikat, ötleteiket juttassák el írásban is a Környezetvédelmi Bizottsághoz, röviden leírtam a szeizmológiai monitoring, a hullámterjedési sebesség meghatározásának fontosságát és ezt elküldtem a Bizottságnak. Attól félek, hogy az azóta történtek, a két vízlepcső építésének felvetése minden más kérdést háttérbe szorított, így a különböző megfigyelő hálózatok kiépítését is.

Az ez évi utolsó, munkával is járó elnökségi ülés november 18-án volt, az évzárás és az évkezdés jegyében. Ez utóbbit az Ifjúsági Bizottság elnökének beszámolója jelentette, hiszen az ifjú szakemberek jövő évi ankétjának előkészületeiről adott számot. A két lehetséges helyszín Kecskemét és Sopron, a lebonyolítás módja valószínűleg változatlan lesz. Ezután az EAGE PACE Alapítványa

kuratóriumának látogatása, majd az EEGS-konferencia előkészületei volt a megvitatandó téma, mindkettő szerepelt már az előzőekben. A Szövetségi Tanács október 31-i ülésén történekről is most értesült az Elnökség. Várható volt, hogy az évzáró eseménynek is tekinthető jutalmazás jelentette a legnagyobb munkát, nem is tudtunk idejében végezni vele, a végső döntés csak a levél, illetve fax válaszok beérkezése után születhet. A Mecseki Csoport hivatalosan is kérte az 1998. évi vándorgyűlés megrendezésének jogát. Az Akadémiai Bizottság székháza minden szempontból megfelelő színhely, a szállás, a kirándulás sem okozhat gondot és az uránbánya bezárása sok témát adhat a tervezett munkamegbeszélésnek (magyarul: workshop).

Az EEGS szervezőbizottsága nemcsak ülésezik, hanem dolgozik is. Első feladata mindenképpen a helyszín kiválasztása, ennek érdekében november 25-én részletesen megismerkedtünk a Magyar Kultúra Alapítvány székházával a Várban. December 1-én kerül sorra a Budapest Kongresszusi Központ. Közben azonban még két esemény volt, a cikk elején található felsorolásban említett MTESZ-rendezvény november 26-án, majd a szolnoki konferencia. Mivel a lapzárta protekciós meghosszabbítása ezzel egy időben járt le, a beszámoló írását be kell fejeznem, de remélem, erről a fontos rendezvényről a következő számban lehet majd olvasni.

Verő László

A SZENIOROK BIZOTTSÁGÁNAK HÍREI

A Szeniorok Bizottsága 1997. október 2-án tanulmányi kirándulást rendezett az Ógyallai Observatórium (Hurbanovo, Szlovákia) megtekintésére és munkájának megismerésére.

Az Ógyallai Observatóriumot 1871-ben KONKOLY THEGE Miklós ógyallai földbirtokos alapította a saját birtokán. Csillagvizsgálója korának egyik legkorszerűbb intézményének számított Európában. A csillagászati megfigyeléseket később kiegészítették meteorológiai és földmágneses mérésekkel is. Ebben az observatóriumban kezdte meg földmágneses kutatómunkáját ifjú szakemberként BARTA György akadémikus, egyetemi tanár, aki az Ógyallai Observatórium pótlására 1954-ben létrehozta a Tihanyi Geofizikai Observatóriumot.

A tanulmányi kiránduláson 46 fő vett részt. Dr. VÖRÖS Zoltán, az Ógyallai Observatórium vezetője, a Magyar Geofizikusok Egyesületének régi tagja, az Eötvös Loránd Tudományegyetem vendégprofesszora fogadott bennünket és bemutatta az

observatóriumot. Dr. Ivan DOROTOVIČ vezetésével megismerkedtünk az observatórium csillagászati kutatómunkájával. Ma is folyamatosan végzik a KONKOLY által elkezdett napfoltmegfigyeléseket az eredeti csillagvizsgáló épületében, amelyet helyreállítottak és emléktáblával is megjelölték. A napkitörések (flare-ek) megfigyelésére két sziderosztát szolgál, az észlelt adatokat a nemzetközi adatgyűjtő központokba küldik, és maguk is publikálják. Az observatórium vezetője ismertette, hogy az intézményben milyen kutatómunka folyik a hidrometeorológia, a földmágnesesség és a földrengésvizsgálat területein. Külön említésre méltó, hogy az utóbbi években szoros szakmai együttműködés alakult ki az Ógyallai Observatórium és a Geofizikai Intézet Földfizikai és Observatóriumi Főosztálya között a földmágneses kutatás területén.

Az Ógyallai Observatórium azon kevés observatóriumok egyike, amelyben ugyanazon a helyen foglalkoznak a Nap jelenségeivel és azok földi hatásaival.

A szakmai program után fölkerestük a Konkoly Thege-család sírboltját és leróttunk tiszteletünket KONKOLY THEGE Miklós szellemi és emberi nagysága előtt. A Magyar Geofizikusok Egyesülete és a Szeniorok Bizottsága nevében PÁLYI András, az Egyesület elnöke elhelyezte a megemlékezés és tiszteletadás virágait. A koszorúzás során PÁLYI András elnök a következőket mondotta:

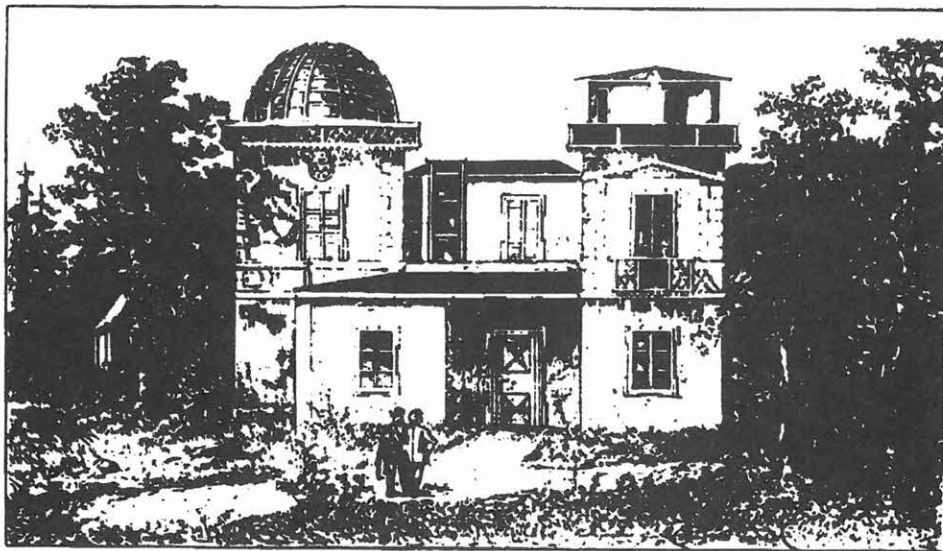
*Tisztelt Tagtársak!
Hölgyeim és Uraim!*

A múlttal való találkozás és szembenézés mindig különös érzéseket és élményeket gerjeszt az emberben. Fokozottan van ez így olyan helyen, mint Ógyalla, és ezen belül is KONKOLY THEGE Miklós és családja síremléke előtt, hiszen itt a múlt és a jelen szinte szerves, kitapintható egységet képez.

Az ógyallai obszervatóriumban megtalálhatók azok az épületek, berendezések vagy eszközök, melyek részben vagy teljesen még napjainkban is használatban vannak, illetve kiválóan működnek. Ezek mind a kiváló tudós férfúra és annak munkásságára emlékeztetnek. KONKOLY THEGE Miklós célkitűzései, napi küzdelmei aktuálisak ma is. Ezért is oly különösen megkapó múlt és jelen találkozása itt és most.

Tisztelettel és hálával rójuk le jelképes kegyeletünket a jeles magyar tudós, tudomány-szervező, mecénás és hazaszerető közéleti személyiség emléke előtt. Munkájával és élete példájával olyan követendő utat mutatott, melyen nekünk is érdemes és szükséges haladnunk munkánkban és megkísérelni szellemiségét átörökíteni az utánunk következő szakmai generációknak.

Az Ógyallai Obszervatórium meglátogatása után megtekintettük Rév-Komárom nevezetességeit. Meglátogattuk Komárom nagy fiait: JÓKAI és LEHÁR emlékmúzeumait és megtekintettük a városi múzeum kiállításait. Látogatást tettünk a görögkeleti templomban, amelynek kertjében nyugszik JÓKAI híres regényhőse, az Aranyember.

Az ógyallai obszervatórium rajza (megjelent a *Természet* c. lapban 1875-ben, ill. a BARTHA Lajos által összeállított *KONKOLY THEGE Miklós emlékezete* c. kiadványban Budapestben, 1992-ben)

Csoportkép az obszervatórium kertjében

A tanulmányi kirándulás sikeréért az alább felsoroltak működtek közre: dr. MAGYARI Dániel, a MOL Rt. ágazatvezetője, vezérigazgató-helyettes, egy remek autóbusz rendelkezésünkre bocsátásával, dr. VÖRÖS Zoltán és munkatársa, dr. Ivan DOROTOVIČ az obszervatórium szakmai bemutatásával, dr. KÖRÖSSY László az út során érintett geológiai nevezetességek ismertetésével, BARTHA Lajos az obszervatórium történetének és KONKOLY THEGE Miklós munkásságának ismertetésével, STOMFAI Róbert a tanulmányi kirándulás szakmai előkészítő munkájával, BELLÉR Éva, a Magyar Geofizikusok Egyesületének ügyvezető titkára és munkatársa, SZIKORA Hilda a tanulmányi kirándulás megszervezésével és lebonyolításával, VIDA Zsolt a kirándulás során készített fényképekkel, valamint a Magyar Geofizikusokért Alapítvány a tanulmányi kirándulás anyagi támogatásával. Közreműködésüket és segítségüket ezen a helyen is hálásan köszönjük.

Aczél Etelka,
a Szeniorok Bizottságának elnöke

Kiegészítésképpen szeretnénk ezen a helyen közzétenni BARTHA Lajosnak, a Geofizikai Intézet volt munkatársának, KONKOLY THEGE Miklós munkássága legjobb ismerőjének alábbi írását.

AZ ÓGYALLAI METEOROLÓGIAI ÉS GEOFIZIKAI OBSZERVATÓRIUM

Századunk első éveiben egy, korábban még hazánkban is alig ismert nevű, Komárom megyei község világszerte nevezetessé vált az ott működő két tudományos intézmény: az *Asztrofizikai Intézet* és az 1900-ban felavatott *Meteorológiai és Geofizikai Obszervatórium* tevékenysége révén. Ógyalla mindkét obszervatóriuma a magyarországi csillagászat újjáteremtőjének, valamint a *Meteorológiai és Földmágnességi Intézet* igazgatójának, KONKOLY THEGE Miklósnak köszönheti létét.

Már a *Magyar Királyi Meteorológiai és Földdelejességi Központi Intézet* alapítását (1870) követően felmerült az az igény, hogy egyes — külső hatásokat érzékenyen visszatükröző — méréseket a városi zavaró körülményektől távoli helyen végezzenek. Elsősorban az alapító igazgató, SCHENZL Guidó által szorgalmazott (és nagy gonddal végrehajtott) földmágneses méréseket tette bizonytalanná a gyorsan növekvő főváros sokféle zavaró hatása. Az intézet szűkös költségvetése azonban kezdetben

ACZÉL Etelka, VÖRÖS Zoltán és PÁLYI András a Konkoly Thege-család síremléke előtt

még a központi iroda bővítésére sem nyújtott lehetőséget.

A zavaró hatásoktól mentes helyen működő, jól felszerelt obszervatórium létesítésére akkor nyílt mód, amikor 1890-ben KONKOLY THEGE Miklós (1842–1916) vette át az intézet irányítását. KONKOLY már 1867-ben létesített egy kisebb meteorológiai állomást az ógyallai családi kúria 22 holdas parkjában. Amikor 1871-ben ugyanitt egy magán-csillagvizsgáló felépítésébe fogott, a meteorológiai állomás is egyre bővült, rövid ideig a földmágneses mérések is itt történtek (1876–77). Ez az állomás 1883-tól már obszervatóriummá növekedett, amelynek munkáit — eleinte még KONKOLY magánalkalmazottjaként — a rendkívüli szorgalmú és precizitású FARKAS Ede (1844–1902) végezte. Miután KONKOLY 1890-ben a Meteorológiai és Földmágnességi Intézet igazgatója lett, a műszerek egy részét (pl. a szélmérőket és a földmágneses eszközöket) az ógyallai parkba telepítette. Az adatok feldolgozására egy-két fiatal tisztviselőt is ide helyeztetett. A nagyszámú mérési adat közlésére 1897-től már külön évkönyvet adott ki az intézet.

1898-ban KONKOLY THEGE Miklós a magyar államkincstárnak adományozta magán-csillagvizsgálóját, egyúttal felajánlotta, hogy a kúriával átellenben — a Komárom–Érsekújvár út túlsó oldalán — fekvő, 1260 m²-es telkét is az államnak ajándékozza, ha ott egy meteorológiai és földmágnességi obszervatóriumot építenek fel. DARÁNYI Ignác földművelésügyi miniszter erre a célra 70 000 akkori forintot szavaztatott meg az országgyűléssel, így 1899-ben megkezdődhetett a tervezés és építkezés. KONKOLY néhány jó gyakorlati érzékű, fiatal munkatársát (HÉJAS Endrét, MARCZELL Györgyöt és STEINER Lajost) nagyobb tanulmányútra küldte a külföldi obszervatóriumok megismerésére, ő maga a földrengésvizsgáló állomásokat látogatta meg. Az új obszervatórium végleges terve HÉJAS Endre és MARCZELL György elgondolása alapján készült el. A Magyar Királyi Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet új obszervatóriumát 1900. szeptem-

ber 30-án avatták fel. *Századunk elején ez volt Európa legkorszerűbb, és talán a legsokrétűbben berendezett, ilyen jellegű obszervatóriuma.*

Az egyemeletes, homlokzati részén kétszintes, kiemelkedő „észlelő toronnyal” készített, 25-szobás épületben a mérőműszerek egy részén kívül a tudományos személyzet lakószobái, az iroda, könyvtár, a dolgozószobák, laboratóriumok is helyet kaptak, sőt itt volt elhelyezve néhány évig a Meteorológiai és Csillagászati Múzeum gazdag gyűjteménye is. Az épület mögötti parkban — amelyhez még 7500 m²-nyi telket is csatoltak — a földmágneses abszolút műszer pavilonja, a regisztrálóműszerek félig földbe épített helyisége, utóbb a földrengés-regisztrálók építményei kaptak helyet.

Az új obszervatóriumot néhány évig MARCZELL György (1871–1943), majd 1919-ig ifj. KONKOLY THEGE Miklós Andor (1871–1945) irányította. Mellettük négy-öt képesített szaktisztviselő és négy altiszt dolgozott. Az intézet tudományos programja, a szokásos mérési feladatokon túl, igen sokrétű volt.

KONKOLY THEGE Miklós

Nemzetközi jelentőségűnek számított akkoriban a rendszeres felhőfényképezés és felhőmagasság-mérés, a légköri elektromosság mérése, az égbolt fényének polarizáltság-észlelése, a csapadék hőmérsékletének mérése. Érdekes kísérletek folytak a legcélyszerűbb hőmérőház kialakítására és a talajvízszint mérésére vonatkozóan is.

1919-ben a Csehszlovák Köztársaság megszállta, majd 1921-ben végleg átvette Ógyallát — amelyet ettől kezdve Stara Ďala néven tüntettek fel a térképeken —, a meteorológiai és földmágnességi obszervatóriumot (több magyar tisztviselő megtartásával) továbbfejlesztették. 1938–45 közt Ógyalla újból Magyarországhoz tartozott, de 1945-től ismét (Cseh)Szlovákia része, most Hurbanovo elnevezéssel. Jelenleg Szlovákia Meteorológiai és Geofizikai főobszervatóriuma, amely gondosan őrzi közel százéves múltjának emlékeit.

Bartha Lajos